

Lectură creativă, mediu digital

Dorina Kudor

Cum poate deveni textul literar o resursă prolifică pentru antrenarea creativității? Cum poate profesorul să schimbe „instrucțiunile” pentru a nu fi, asemenea lampagiului din Micul prinț, terorizat de consemnul neactualizat la viteza de rotire a planetei? Cum poate fi Ilie Moromete un model pentru lectura conștientă? Aceste întrebări primesc posibile și timide răspunsuri. Articolul ilustrează câteva tehnici de lectură a textului literar în sinergie cu aplicațiile digitale, prin care profesorul stimulează cititorii-elevi să își antreneze creativitatea. Lectura-cu-răbdare, lectura-discurs, lectura-conștientă, mintea creativă, organizatorii cognitivi și vizuali, perspectivele multiple transformă lectura unui text literar într-o experiență intensă, iar pe cititor, într-o fință gânditoare, simțitoare și conștientă.

Texte literare, lectură creativă, mediu digital

Cel mai adesea, lectura textului literar (în special, epic sau dramatic) este o sarcină pe care elevul o face acasă, iar profesorul, uneori, o verifică printr-un aşa-zis test de lectură. Indiferent de vârstă lui, elevul resimte dificultatea acestei sarcini și apelează la mijloace mai simple, precum citirea unui rezumat. Astfel, textul literar rămâne un spațiu gol, străin experienței cititorului. Recuperarea lecturii – această experiență fundamentală pentru receptarea textului literar – este o componentă importantă în didactica lecturii, mai ales în situația în care criza lecturii, adică nonlectura, este un fenomen evident în școala de azi.

Ce ar putea face profesorul de limba și literatura română pentru a aduce elevul și-a-l menține prezent în textul literar, pentru a evita abandonarea textului în favoarea unor rezumate și a unor comentarii fade, placide?

Una dintre posibilele soluții este transformarea lecturii într-o activitate creativă sau, altfel spus, implicarea elevului într-o lectură creativă.

Lectura unui text literar este un act de cunoaștere,¹ iar „extinderea înțelegerii” este esențială în antrenarea creativității elevului-cititor. De fapt, creativitatea este tocmai angajarea modurilor de cunoaștere și de autocunoaștere prin raportare la înțelegere și la extinderea ei, valorificând facilitățile oferite de mediul digital.

Pentru a ilustra legătura dintre lectura textului literar și antrenarea creativității, ancorez demersul în două scene din două opere literare cunoscute: 1. dialogul dintre micul prinț și lampagiul² și 2. citirea discursului regelui, în poiana lui Iocan, de către Ilie Moromete³.

Optez pentru această abordare pentru a nu mă

îndepărta de spațiul literaturii și de forța expresivă și modelatoare a personajelor literare, chiar și pe tărâmul didacticii lecturii și al tehniciilor de antrenare a creativității.

1. Dialogul dintre micul prinț și lampagiu

Planeta a cincea pe care o vizitează micul prinț ar putea fi Planeta Lecturii. Lampagiul reprezintă profesorul conștiincios, blocat în „instrucțiunile” exterioare și în finalitatea obiectivelor sale, uitând de timpul necesar procesului de îndeplinire a acestora și de racordarea sa la schimbările exterioare. Felinarul este cartea, care „se aprinde” prin lectura elevului-cititor, pe baza instrucțiunilor date de profesorul-lampagiu. Dar Planeta lecturii este un loc mic, strâmt, în care totul se întâmplă mecanic, între aprinderi și stingeri rapide ale felinarului, lampagiul neacceptând sugestia micului prinț de schimbare, aşa că acesta (micul prinț-elev) pleacă, constatănd că „nu e loc pentru doi înși”.

Cum ar putea profesorul-lampagiu să schimbe instrucțiunile de apăsare și de stingere a felinarului-carte în aşa fel încât să locuască împreună cu micul prinț-elev pe Planeta lecturii? Soluția se află în sugestia micului-prinț: „Munca lui măcar are o noimă. Când își aprinde felinarul, e ca și cum ar face să se mai nască o stea sau o floare. Când își stinge felinarul, își adoarme floarea sau steaua. O îndeletnicire foarte frumoasă. Cu adevărat folositoare de vreme ce-i frumoasă.”.

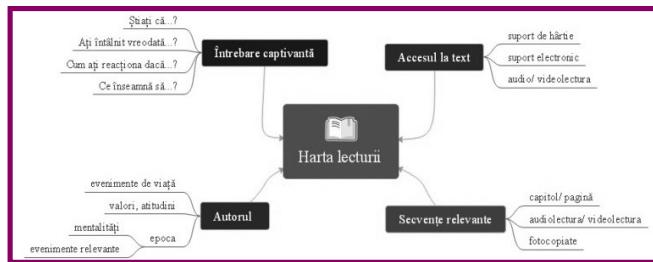
Fără a transforma lectura într-o „rețetă”, cred că există totuși „instrucțiuni” prin care „lectura-aprindere-a-felinarului” să devină o activitate plăcută și creativă „ca și cum ar face să se mai nască o stea sau o floare”. Pentru ca lectura – „O îndeletnicire foarte frumoasă. Cu adevărat folositoare de vreme ce-i frumoasă” – să nu și piardă frumusețea și utilitatea, lampagiul-profesor poate reflecta asupra unor posibile „instrucțiuni”.

Acordarea de timp lecturii textului

În ciuda presunii timpului, a conținuturilor din programă care trebuie parcuse, lectura textului este fundamentalul pe care se construiește totul. Elevul are nevoie de ghidarea profesorului în actul lecturii textului literar, deoarece, lăsat singur, există riscul să deprindă obiceiul de a citi în grabă, superficial. Poate părea exagerat, dar mulți elevi din gimnaziu și liceu încă mai au nevoie să fie ghidați, să nu fie abandonatați în lectura de unul singur. Graba profesorului de a trece direct la interpretarea textului, bazându-se pe o lectură superficială a elevului, este, cu siguranță, calea spre ratarea rostului studiului literaturii în școală. Profesorul absorbit de „consemnul” de a vorbi doar despre textul literar poate reflecta la sfatul micului prinț dat lampagiului grăbit și copleșit de respectarea consemnului: „N-ai decât să umbli mai încet, astfel încât sa fii mereu în soare. Când vei vrea să te odihnești, umblă... iar ziua are să tină cât ai să

vrei tu". Textul literar este complex, iar lectura lui necesită „să umbli mai încet”, altfel spus, e nevoie de răbdare și de zăbavă asupra lui. Lectura textului literar nu poate fi „expediată” în totalitate ca temă pentru acasă. Profesorul trebuie să acorde timp lecturii în sala de clasă pentru a ilustra „pe viu” cât de frumos poate fi când, vorba micului prinț, „umblând mai încet, poți fi mereu în soare”.

Considerarea elevului un vizitator nou pe planeta lecturii fiecărui text

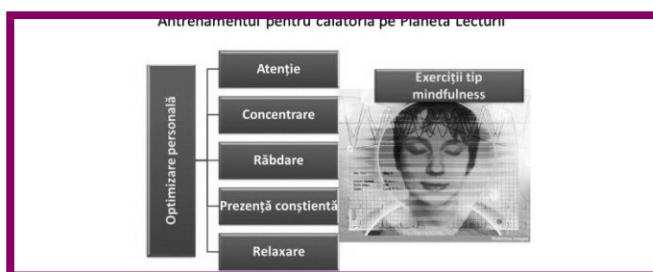
Asemenea micului prinț, ca orice nou vizitator, elevul este dezorientat când intră în lumea textului literar. Textul este planeta și i se poate părea neobișnuită, nu înțelege ce sens are, este șocat de complexitatea textului și s-ar putea să nu înțeleagă „la ce ar putea fi de folos un felinar (carte/text) și-un lampagiu (profesor) undeva, pe cer, pe o planetă fără case și fără locuitori”, adică nu ar înțelege rostul lecturii unui text literar.

Lampagiul-profesor este un ghid care poate orienta călătoria lecturii, deoarece el cunoaște foarte bine toate „cotloanele” cărții.

Profesorul poate crea o hartă a lecturii¹, selectând elementele semnificative și relevante pe care să le folosească în ghidarea lecturii: întrebări captivante care să trezească interesul pentru vizită, secvențe de text, informații despre context, „edificii” care merită atenție etc., cu alte cuvinte, să pregătească ghidarea călătoriei noilor vizitatori (elevi), trezindu-le curiozitatea și interesul pentru ceea ce urmează să citească.

Recomandare: elaborarea unui organizator grafic sub forma unei hărți (mind map), folosind softuri/ aplicații digitale sau, pur și simplu, hârtie și creioane colorate.

Să pregătească elevul pentru călătoria pe Planeta Lecturii

Ca orice călător lipsit de ghid, și elevul poate fi neantrenat pentru a observa decorul locului pe care îl vizitează și detaliile semnificative care îl fac unic și special sau ar putea resimți oboseală și plăcuteală. Lectura-călătorie necesită antrenament pentru optimizarea personală și, ca orice antrenament, necesită formarea, pas cu pas, a unor deprinderi care să ducă la performanță.

Optimizarea personală a elevului presupune obișnuirea acestuia să-și direcționeze atenția, să se concentreze, să aibă răbdare, să aibă o prezentă conștientă, să fie relaxat, să gestioneze propria agitație și nerăbdare.

Exercițiile tip mindfulness sau orice tehnică de relaxare (de 1-2 minute) pot fi aplicate și exersate pentru a deveni deprinderi conștiente și constante în viața elevului. Orice profesor poate aplica aceste tehnici simple, evident, cu condiția să fie el însuși practicant pentru a putea înțelege beneficiile acestora.

Recomandare: citirea unor cărți despre mindfulness¹, utilizarea unor exerciții ghidate disponibile în mediul online. Mă limitez doar la aceste exemple, având convingerea că un profesor creativ poate pregăti vizita pe Planeta lecturii în multe alte moduri, folosind și alte instrumente. Efortul lui va fi, cu siguranță, apreciat de elevi, care vor simți și poate vor și spune că profesorul „e singurul care nu mi se pare caraghios. Poate fiindcă se îngrijește de altceva decât de sine însuși”.

În cel mai evident mod, dialogul dintre lampagiul micul prinț este un context care permite reflecții diverse asupra modului în care profesorul se poate pregăti el însuși, dar și poate antrena și pe elevi pentru lectura „cu răbdare” a textului literar. Iar răbdarea și curiozitatea sunt ingredientele absolut necesare pentru cocktailul creațivității.

Dialogul dintre micul prinț și lampagiu a servit ca o parabolă despre importanța creației spațiului necesar lecturii, prin configurația unui cadru-context stimulativ pentru curiozitatea elevilor și prin optimizarea personală, atât a profesorului, cât și a elevului.

2. Citirea de către Ilie Moromete a discursului regelui în poiana lui Iocan,

Această a doua secvență circumscrie relația cititorului cu textul literar, prin raportare la modul în care Ilie Moromete-cititorul „citea întâi în gând”. Este vorba despre lectura intimă, în ritmul propriu, pentru a înțelege.

Abia când acest proces de citire în gând se încheie, Moromete este pregătit să citească cu voce tare: „Începu apoi să citească, deodată, cu un glas schimbă și necunoscut, parcă ar fi ținut el un discurs celorlalți”. Pentru Moromete, lectura devine un discurs, care poartă în „glasul schimbă și necunoscut” inflexiunile înțelegerii și trăirii textului, marcate „cu opriri care scormoneau înțelesuri nemărturisite sau încheieri definitive care trebuiau să zdorească de convingere pe cei care ascultau”. Cititorul devine actor, care se pătrunde de ceea ce citește. Lectura-discurs este posibilă doar când înțelesurile sunt pătrunse și vocea le transmite, în special, prin nuanțe paraverbale. Când textul cu voce tare, cuvântul scris se alchimează în cuvântul rostit, cititorul aplică „o gramatică vie”, care se fundamentează pe magia vocii unei ființe de a da viață unor semne scrise într-o carte. Consider că putem vorbi chiar de o biologie a lecturii, deoarece lectura asumată prin voce generează „un glas schimbă și necunoscut”. Gena aceasta a lecturii există în fiecare ființă umană alfabetizată, ea trebuie doar activată și exersată.

Moromete-cititorul personifică orice lectură asumată, înțeleasă și trăită, lectura cu sens, expresivă și vie. Interesantă este, pentru radiografiera relației dintre lectura textului literar și antrenarea creativității, tăcerea lui Moromete la sfârșitul lecturii și replica adresată lui Cocoșilă. Tăcerea lui Moromete când se oprește și rămâne cu „privirea țintă în ziar” este un gest care trimită la momentul de reflectie asupra ceea ce a citit, precum și la transferul și la aplicarea celor citite în alte contexte. Mai simplu și mai direct spus: cum pot folosi ceea ce am citit ca aprofundare textuală și ca extindere extratextuală. Ironia lui Moromete la adresa lui Cocoșilă: „Adică, se răsuci Moromete spre Cocoșilă, lăsând pentru moment ziarul la o parte, adică ocupățunea ta mintală, Cocoșilă, e la alte prostii!” dovedește că Moromete-cititorul nu numai că înțelege ceea ce citește, ci și că este conștient de modul în care textul îmbogățește cu idei, cu stil de comunicare, pe care le valorifică într-o atitudine personală. Asemenea lui Moromete care lasă ziarul la o parte, și elevul-cititor poate lăsa cartea la o parte, pentru a reține, a transfera și a aplica elementele semnificative reținute în forme digitale creative (mind map, word cloud, meme etc.) și, ulterior, în interpretarea textului.

Asumarea lecturii ca discurs

Modelul de lectură moromețian adaptat la tehnologia digitală poate fi translatat sub forma audio/videolecturii. Mai mult decât lectura cu voce tare în

Lectura-discurs

- **Audioclip**
  - text + voce + muzică
- **Videoclip**
  - text + voce + imagini + muzică
- **Integrarea aplicațiilor de pe telefonul mobil**
  - Reportofon
  - Aplicații de colorat
  - Editare fotografii/imagini
  - Editare video
  - Biblioteca muzicală
- **Beneficii**
  - Asumarea și personalizarea lecturii.
  - Gândire creativă.
  - Creativitate digitală.

clasa sau lectura pe roluri, audiolectura și videolectura pot fi reale modalități de antrenament al creativității, deoarece elevul-cititor înregistrează propria voce și adaugă fond muzical adevarat sau transformă audioclipul în videoclip asociind desene/imagini relevante, precum și filtre și efecte speciale, pe care le conține orice aplicație de editare a unui videoclip. Orice computer sau telefon mobil inteligent permite cu ușurință realizarea acestui tip de lectură-discurs și transformarea ei într-un text multimodal, prin gândire creativă și creativitate digitală. Dacă profesorul însuși se implică într-o astfel de „actualizare” digitală a lecturii, elevii vor fi stimulați să găsească o diversitate de aplicații digitale pentru înregistrarea lecturii cu voce și, astfel, ei însăși vor putea să își monitorizeze calitatea lecturii. Pentru mine, lectura audio/video a început ca un joc acum cinci ani cu elevi din clasa a V-a și a devenit, în timp, o listă cu peste 80 de videoclipuri pe canalul You Tube¹.

■ **Recomandare:** crearea de audio/videoclipuri cu fragmente de texte literare epice și dramatice și cu texte lirice integrale.

Lectura conștientă

La finalul citirii discursului regelui din ziar,

„Moromete se opri și rămase cu privirea țintă în ziar”. Așa cum face Moromete, și elevului i se poate recomanda să se opreasca și să priveasca cu atenție în textul citit. Lectura conștientă nu este o lectură rapidă, ci, dimpotrivă, o lectură marcată de pauze reflexive. După primele lecturi, în gând și audio/videolectură, lectura pe secvențe de text și, mai ales, tăcerea reflexivă

sunt o necesitate. Tăcerea concentrată și direcționată în text poate fi esențializată în selectarea de termeni-cheie, urmată apoi de transformarea lor în diferite forme geometrice sugestive sau scheme, folosind diferite aplicații/softuri (Word Cloud, Word Art Cloud Creator, MindMaster etc.). Cu cât cititorul petrece mai mult timp în text, cu atât mai mult se intensifică starea de vibrație rațională și emoțională generată de semnificația denotativă și conotativă a cuvintelor, prin intenția conștientă a cititorului de a pătrunde nivelurile de înțeles ale mesajului. Activitățile de creativitate digitală contribuie la o lectură conștientă, prelungind contactul cititorului cu textul.

Multor elevi nu le place să citească, simt plăcile sau se grăbesc, nu înțeleg ce citesc sau se simt dezorientați. Dacă sunt ghidați cu răbdare, dacă li se acceptă folosirea abilităților digitale în mod creativ, mulți dintre ei vor zăbovi mai mult în textul literar, formându-și deprinderi și atitudini care îi vor salva de analfabetismul funcțional și, chiar mai mult, îi pot transforma în cititori care să aprecieze textul literar.

Recomandare: acordarea unui timp de reflectie la finalul unei secvențe de text sau a textului integral pentru selectarea termenilor-cheie/idei-ancoră, folosirea aplicațiilor de pe telefonul mobil sau de pe computer pentru organizarea vizuală a acestora.

Textul literar, tehnologia și creativitatea

Am folosit cele două secvențe de text cu scopul de a cadrăbordarea lecturii textului literar și antrenarea creativității, rămânând în spațiul literaturii, deși intenția viza aspecte tehnice referitoare la didactica lecturii. Personajele literare – lampagiul, micul prinț și Ilie Moromete – intruchipează de fapt ipostaze ale cititorului. Lampagiul este cititorul-profesor, copleșit de „consemn”; micul prinț este elevul care descoperă cu uimire noua planetă/lectura textului literar și nu înțelege de ce lampagiul nu-și poate găsi odihna „umblând mai încet” și oferă soluții, dar nu este luat în seamă, așa că pleacă, deși lampagiul îi se pare interesant; Moromete este cititorul conștient, pentru care lectura este înțelegere, discurs, reflectie și integrare în propriile atitudini. Felinarul și ziarul reprezintă cartea/textul literar. Cartea-felinar este „aprinsă” de lampagiul-profesor, iar ziarul-carte este privit „cu atenție”, Moromete-cititorul știind „să găsească astfel de lucruri” care trezesc invidia lui Cocoșilă (un fel de cititor superficial). Planeta și poiana lui Iocan semnifică spațiul lecturii, al lecturii individuale, respectiv, al lecturii publice, lectura pentru sine și pentru alții.

Consider că lectura de calitate a textului literar poate fi, parțial, recuperată din criza ei actuală prin apropierea de mediul digital. Tehnologiile digitale sunt expresia creativității mintii umane, ne sunt oferite, într-o oarecare măsură, gratuit pe telefoanele

inteligente și pe computerele pe care le folosim în mod curent. Rămâne doar ca ele să fie folosite în mod creativ și în domenii precum lectura textului literar. Nu cred că telefonul intelligent și computerul amenință literatura, ci, dimpotrivă, o pot face mai accesibilă, una servindu-i celeilalte.

Mi-ar plăcea ca vocea elevilor și a profesorilor să umple mediul digital cu lecturi ale textelor literare, meme-le să ilustreze evoluția culturală și să fie create din replicile celebre ale personajelor, elevii și profesorii să folosească pe telefoanele lor aplicații de generare „word cloud” și „mind map” cu idei și termeni-cheie din opere literare citite, muzica, fotografiile, desenele, imaginile să ilustreze conținutul și mesajul textelor citite și transformate în audio/videoclipuri, paginile personale ale elevilor și ale profesorilor pe Facebook, You Tube, Instagram, blogurile și site-urile să reflecte lectura conștientă și creativă.

Cred că, dacă literatura și tehnologia, cartea și telefonul intelligent nu se mai resping, ci sunt folosite deopotrivă de către profesor și de către elev, textul literar devine terenul de antrenare a creativității.

Note

¹ Pamfil, Alina, *Didactica literaturii. Reorientări*, Editura Art, București, 2016, pp. 37-59.

² Saint-Exupéry, Antoine de, *Micul prinț*, capitolul al XIV-lea, Editura Rao, București, 2013.

³ Preda, Marin, *Moromeții*, Vol. I, Partea I (XIX), Editura Cartex, Craiova, 2017.

⁴ Harta lecturii este realizată cu aplicația Mind Master.

⁵ Kabat-Zinn, Jon, *Mindfulness zi de zi*, traducere Marilena Constantinescu, Editura Herald, București, 2016.

⁶ Kudor, Dorina, *Audiolecturi*, You Tube, <https://www.youtube.com/watch?v=Ypx-eDYi8Jk&list=PLyQ8rzGSAFv1sDslDk5C1lzi0ndXEPLpJ>

Bibliografie

Kabat-Zinn, Jon (2016), *Mindfulness zi de zi*, traducere Marilena Constantinescu, Editura Herald, București.

Pamfil, Alina (2016), *Didactica literaturii. Reorientări*, Editura Art, București.

Preda, Marin (2017), *Moromeții*, Editura Cartex, Craiova.

Saint-Exupéry, Antoine de (2013), *Micul prinț*, Editura Rao, București.

Webografie

Mind Master, <https://www.edrawsoft.com/en/mindmaster>, accesat la data de 10.11.2019.

Kudor, Dorina, *Audiolecturi*, You Tube, <https://www.youtube.com/watch?v=Ypx-eDYi8Jk&list=PLyQ8rzGSAFv1sDslDk5C1lzi0ndXEPLpJ>, accesat la data de 10.11.2019.

Word Art, <https://wordart.com/>, accesat la data de 10.11.2019.

Dorina Kudor este profesoră la Colegiul Național Gheorghe Șincai din Cluj.